

การจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนย่อยที่ 9

ตำบลพลับพลานารายณ์ อำเภอมือเมือง จังหวัดจันทบุรี

Solid waste management with community participation at sub-community 9th, Pubpla-Narai District, Chanthaburi Province.

ณัฐรุจิ ทรัพย์อุบลรัตน์, อาภากร มินวงษ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ของชุมชนย่อยที่ 9 ตำบลพลับพลานารายณ์ อำเภอมือเมือง จังหวัดจันทบุรี ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 คน ผู้นำชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการพัฒนาชุมชน การจดบันทึกการสนทนา รวมทั้งศึกษาเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา สถิติที่ใช้คือค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า กระประชุมเชิงปฏิบัติการโดยใช้วิธีการกระบวนการพัฒนาชุมชนทำให้กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา กำหนดเป้าหมายและวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน รวมถึงมีการร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนและทำให้เกิดโครงการที่ดำเนินงานในชุมชน คือ 1) โครงการสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ สร้างชุมชนเรียนรู้ จัดการปัญหาโดยชุมชน 2) โครงการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน และ 3) โครงการโครงการพลังจิต ทำได้ง่ายนิดเดียว สรุปได้ว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการยอมรับและรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกันในชุมชนส่งผลให้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาปัญหาร่วมกัน

ความสำคัญของปัญหา

วิกฤติปัญหาขยะมูลฝอยในประเทศไทยนับเป็นปัญหาล้ำสมัยที่สำคัญของประเทศและเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 มีปริมาณขยะเกิดขึ้นประมาณวันละ 30,640 ตัน และเพิ่มขึ้นเป็นวันละ 39,255 ตัน ในปี 2545 โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 1.2 ตันต่อปี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะที่เกิดจากชุมชนหรืออาคารบ้านเรือน ปัญหาขยะที่เกิดจากการทำความสะอาดทางเท้าหรือที่สาธารณะ รวมไปถึงปัญหาขยะจากวัสดุอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่ไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกวิธี สถานการณ์ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญของทุกสังคมมีความจำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน การเพิ่มขึ้นของประชากรและการดำรงชีวิตตามกระแสบริโภคนิยมเป็นสาเหตุทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการวางแผนการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (กรมควบคุมมลพิษ. http://www.pcd.go.th/info_serv/reg.html.2555)

จากการลงพื้นที่ศึกษาความสำคัญและที่มาของปัญหาการจัดการขยะของเทศบาลตำบลพลับพลานารายณ์ พบว่า 1) เทศบาลไม่มีที่ทิ้งขยะของตนเอง 2) บุคลากรไม่เพียงพอ และขาดองค์ความรู้ในการกำจัดขยะที่เหมาะสม อุปกรณ์และเครื่องมือไม่เพียงพอ ขาดเสียย่อย เนื่องจากมีอายุการใช้งาน และ 3) มีงบประมาณจำนวนจำกัดส่งผลให้เทศบาลขาดแคลนเทคโนโลยีใหม่ๆ และอื่นๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้เกิดภาวะมลพิษ และความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม มีผลกระทบต่อคนในสังคมที่อยู่ในชุมชน และชุมชนขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและนันทนาการ เพราะการจัดการขยะขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ประชาสังคม อย่างจริงจัง

ดังนั้นจากสภาพปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยถ้าจะดำเนินการแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืนควรดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นเหตุ นั่นก็คือประชาชน ถ้าหากประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและเข้ามามีส่วนร่วมปัญหาก็จะได้รับการแก้ไข ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลของการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ของชุมชนย่อยที่ 9 ตำบลพลับพลาณารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกชุมชนที่วิจัยแบบเจาะจง (Purposive Study) ได้แก่ ชุมชนย่อยที่ 9 คลองเตยพลอยสยาม รวมใจพัฒนา ตำบลพลับพลาณารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เหตุที่ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากเป็นชุมชนหมู่บ้านกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีเส้นทางการคมนาคมได้หลายทาง การเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่มีมากขึ้น การเพิ่มจำนวนประชากรในครัวเรือน มีการสร้างบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งประชากรแฝงที่มาในรูปแบบของการเช่าที่อยู่อาศัยเพื่อมาทำในพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากร และการทิ้งขยะในชุมชนยังไม่ถูกวิธี ทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมที่ไม่น่าดู

กลุ่มตัวอย่างคือตัวแทนประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่อยที่ 9 คลองเตยพลอยสยาม รวมใจพัฒนา คัดเลือกโดยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จำนวน 48 คน

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เลือกและกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม ใช้การบันทึกข้อมูลภาคสนามโดยพิจารณาจากปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนครอบคลุมวัตถุประสงค์

3. การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อความครบถ้วนครอบคลุมในเนื้อหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถตอบโจทย์ปัญหาของการวิจัยได้อย่างชัดเจน โดยผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดย

3.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ได้มาซึ่งประกอบด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคลและแหล่งข้อมูลจากจุดต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มาเหมือนกันหรือซ้ำกัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลที่ได้นั้นเชื่อถือได้และเป็นข้อมูลจริงแล้วทำการบันทึกข้อมูลนั้นไว้

3.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบด้วย

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการเข้าไปศึกษาในชุมชนนำมาจัดระเบียบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตที่ศึกษาจากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกัน โดยผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการจำแนกชนิดข้อมูลมาช่วยอธิบายเพื่อให้เข้าใจถึงความหมายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงการวิเคราะห์บุคคลและสภาพสังคม พฤติกรรม แบบแผนพฤติกรรม ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมและความหมาย (สุภางค์ จันทวนิช, 2539) ซึ่งในการตีความหมายและสังเคราะห์ข้อมูลจะเป็นลักษณะภาพรวมของชุมชนนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับ ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยสถิติบรรยาย ใช้ร้อยละเพื่อสรุปข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ พฤติกรรมและทัศนคติการจัดการขยะ

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพในครัวเรือน การศึกษาและสถานภาพการสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำแนกตามตัวแปรได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.50 เพศชาย ร้อยละ 37.50 มีอายุเฉลี่ย 48 ปี อายุต่ำสุด 19 ปี และอายุสูงสุด 67 ปี โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36-45 ปี ร้อยละ 25.00 รองลงมาอายุ 56 ปีขึ้นไปร้อยละ 22.90 และอายุระหว่าง 46-55 ปี ร้อยละ 20.80 นอกจากนั้นมียุระหว่าง 26-35 ปีร้อยละ 18.76 และอายุระหว่าง 15-25 ปีร้อยละ 12.50 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพในครัวเรือนเป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 50.00 เป็นสมาชิกในครัวเรือน ร้อยละ 35.42 และเป็นผู้อาศัยร้อยละ 14.58 ส่วนใหญ่แล้วจะได้รับการศึกษา มากที่สุดคือระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 29.17 รองลงมาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 22.92 และระดับปริญญาตรี ร้อยละ 18.75 นอกจากนั้นเป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 16.67 ระดับอนุปริญญา ร้อยละ 10.40 มีผู้จบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีเพียง 1 คนคิดเป็นร้อยละ 2.08 สถานภาพในการสมรสส่วนใหญ่จะทำการสมรส คือ ร้อยละ 54.17 รองลงมาไม่ได้สมรสแต่อยู่ด้วยกัน ร้อยละ 27.08 และโสดร้อยละ 14.58 มี 2 คนที่เป็นหม้าย คิดเป็นร้อยละ 4.17 สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน สูงสุด 10 คน ต่ำสุด 2 คน โดยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีสมาชิกในครัวเรือน 1-4 คน ร้อยละ 58.33 รองลงมามีจำนวนสมาชิก 5-7 คน ร้อยละ 25.00 และครอบครัวขยายมีตั้งแต่ 8 คนขึ้นไป ร้อยละ 16.67

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ทักษะและพฤติกรรมเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

2.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขยะมูลฝอยของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยสามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 45.45 ระบุว่าขยะมูลฝอยคือสิ่งของที่เหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและบริการ รองลงมาเห็นว่าขยะมูลฝอยคือสิ่งของที่เสื่อมสภาพใช้ไม่ได้แล้วร้อยละ 21.82 ขยะมูลฝอย คือ สิ่งของที่ย่อยสลายเองไม่ได้ คิดเป็นร้อยละ 18.18 และขยะคือสิ่งของที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ 14.55

2.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะมูลฝอยในชุมชน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจว่าการรีไซเคิลขยะเป็นการนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับไปเข้ากระบวนการผลิตใหม่ คิดเป็นร้อยละ 57.69 รองลงมา มีความรู้ความเข้าใจว่าการ รีไซเคิลขยะเป็นการนำเอาวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ คิดเป็นร้อยละ 30.77 และร้อยละ 11.54 เข้าใจว่าการรีไซเคิลขยะเป็นการแปรรูปขยะให้เป็นของใหม่ที่เหมือนเดิม

2.3 การคัดแยกขยะก่อนทิ้ง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งบางครั้ง ร้อยละ 37.50 รองลงมาคือ คัดแยกทุกครั้ง ร้อยละ 33.33 และไม่ได้คัดแยก คิดเป็น ร้อยละ 29.17 ตามลำดับ

2.4 การคัดแยกขยะกับกิจวัตรประจำวัน เป็นกิจกรรมที่ต้องเสียสละเวลาในการคัดแยกซึ่งบางครั้งอาจมีผลกระทบต่อเวลาทำกิจกรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งหากมีผลกระทบ ต่อการทำกิจกรรมใน ชีวิตประจำวันอื่นๆ ย่อมส่งผลต่อการคัดแยกขยะในที่สุด จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กิจกรรมการคัดแยกขยะ ไม่ได้มีผลกระทบที่เป็นการรบกวนเวลาการ ทำกิจกรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวันมากนัก

2.5 ความคิดเห็นการจัดการขยะของครัวเรือนส่วนใหญ่ ผู้ตอบแบบสอบถามโดยสามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 53.97 ระบุว่าการจัดการขยะของครัวเรือนส่วนใหญ่มีรถขยะมาจัดเก็บ รองลงมา รวบรวมไปสถานที่ทิ้งของเทศบาล ร้อยละ 14.29 และคัดแยกขยะและนำไปทิ้ง กองแล้วเผา ร้อยละ 11.11 เท่ากัน ส่วนทิ้งไว้ที่โล่งข้างบ้าน ร้อยละ 9.52 ส่วนการนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ไม่มีท่านใดตอบ

2.6 จำนวนปริมาณขยะมูลฝอยในครัวเรือนต่อวัน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่าง แต่ละครัวเรือนมีขยะมูลฝอยในครัวเรือน ประมาณ 2 กิโลกรัม/วัน คิดเป็นร้อยละ 40.43 รองลงมา 3 กิโลกรัม/วัน ร้อยละ 34.04 และ 1 กิโลกรัมต่อวัน ร้อยละ 25.53 ตามลำดับ

2.7 จำนวนการทิ้งขยะในรอบสัปดาห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีการทิ้งขยะ ในรอบ 1 สัปดาห์ จำนวน 7 ครั้งขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 46.94 รองลงมา มีการทิ้งขยะ จำนวน 4-6 ครั้ง ในรอบ 1 สัปดาห์ ร้อยละ 42.86 และ ในรอบ 1 สัปดาห์มีการทิ้งขยะ จำนวน 1-3 ครั้ง ร้อยละ 10.20

3. ผลการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3.1 ขั้นการศึกษาชุมชนและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

ศึกษาประวัติความเป็นมา ประเพณี วัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ การดำเนินกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านและกิจกรรมพัฒนาสุขภาพที่ผ่านมา การก่อตั้งกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ของแต่ละหมู่บ้าน โดยมุ่งทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับขยะและการจัดการขยะ ในช่วงเริ่มต้นกระบวนการเข้าพื้นที่ คณะผู้วิจัยโดยคือคุณสำราญ อุประ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนซึ่งมีตำแหน่งเป็นรองประธานชุมชนเข้ามาเป็นผู้วิจัยร่วม ซึ่งในการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้นคุณสำราญ อุประได้ทำการเข้าร่วมประชุมกับประชาชนในชุมชน ทุกวันที่ 10 ของทุกเดือนเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนย่อยที่ 7 และ 9 รวมถึงการหาแนวทางแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน

3.2 ขั้นการวางแผน

วันเสาร์ที่ 21 เมษายน 2555 ได้ดำเนินการจัดเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของการจัดประชุม วางแผนและโครงการ เมื่อถึงกำหนดเวลาที่ได้นัดหมายกลุ่มตัวอย่างเอาไว้ในเวลา 13.00 น. ปรากฏว่าประชาชน ส่วนน้อยเข้ามาลงทะเบียน บรรยายภาคก่อนข้างเจิบ คณะผู้วิจัยสำรวจท่าทีของประชาชนที่เข้าร่วมประชุมมีสีหน้าเคร่งเครียด บางคนมีท่าทีกระตือรือร้น โดยสังเกตจากการที่ประชาชนได้รับแฟ้มแล้วเปิดหยิบเอกสารขึ้นมาอ่าน ครึ่งถึงเวลา 13.40 น. เริ่มมีผู้เข้าร่วมกันมากขึ้นทำให้บรรยากาศครึกครื้น สังเกตจากการทักทายกันของประชาชน ซึ่งเป็นเพราะว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่รู้จักมักคุ้นกันเป็นการส่วนตัวมาก่อน จากนั้นจึงได้ทำการเปิดประชุมกล่าววัตถุประสงค์ของการจัดประชุมพร้อมทั้งแนะนำสมาชิกที่เป็นผู้ช่วยในการจัดบันทึกและเขียนโครงการ

การดำเนินการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนและวางแผนโครงการนั้น ได้มีกิจกรรมทนายปัญหาชิงรางวัล โดยเป็นปัญหาง่าย ๆ เกี่ยวกับปัญหาขยะที่ส่งผลกระทบต่อโลกทำให้โลกร้อน โดยมีรางวัลเป็นสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งในการทนายปัญหานี้คนที่ตอบเป็นคนสุดท้ายจะเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลไป ทำให้บรรยากาศมีความสนุกสนานและดูเป็นกันเองมากขึ้น จากนั้นจึงเป็นการระดมความคิดเห็นเพื่อวางแผนร่วมกันโดยจัดแบ่งผู้เข้าร่วมประชุมเป็น 2 กลุ่ม และได้ใช้บัตรคำเป็นเครื่องมือในการนำเสนอ โดยได้มีการกำหนดให้ทุกคนคิดและเขียนว่า “มีแนวทางหรือโครงการหรือกิจกรรมอะไรบ้างที่ทำให้ปัญหาขยะภายในชุมชนลดลงหรือหมดไป และต้องทำอะไร” โดยเริ่มต้นจากการให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนหาวิธีการของแต่ละคนก่อน ใครคิดอะไรอยากทำอะไรให้รีบเขียนไว้ โดยไม่ต้องวิตกกังวลกับการผิดถูกแต่อย่างใด เมื่อเสร็จแล้วก็ให้ทุกคนนำเสนอในกลุ่มฟัง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วงนี้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าผู้เข้าร่วมประชุมมีสีหน้าเคร่งเครียดบนใบหน้า จึงให้มีการพักเบรก รับประทานอาหารว่างประมาณ 15 นาที จากนั้นจึงได้ทำการประชุมต่อโดยการช่วยกันนำเสนอแบบไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ติตติงกัน ทำให้บรรยากาศแสดงออกถึงความคิดได้อิสระ ซึ่งในการนำเสนอของแต่ละคนมาสรุปเป็นวิธีการรวมโดยให้จัดลำดับความสำคัญ ก่อนหลังและความเป็นไปได้ด้วย โดยทั้งสองกลุ่มต่างก็แยกกันไปวิเคราะห์และเลือกวิธีการในกลุ่มใช้บัตรสีต่าง ๆ ที่แจกให้เป็นอุปกรณ์การให้คะแนน ทุกคนแสดงเหตุผลในการเลือก หลังจากนั้นนำเสนอกลุ่มใหญ่

3.3 ขั้นการเขียนโครงการ

ช่วงนี้สังเกตเห็นว่าตัวแทนกลุ่มนำเสนอวิธีการและชี้แจงเหตุผลของกลุ่มตัวเองได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งในที่ประชุมได้มีข้อสรุป ดังนี้

1. โครงการสัมมนา สร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ สร้างชุมชนเรียนรู้ จัดการปัญหาโดยชุมชน
2. โครงการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน
3. โครงการโครงการพลังจิต ทำได้งานนิดเดียว

ในขั้นนี้ได้มีข้อตกลงว่าจะตัดสินใจเลือกกิจกรรมใด โดยมีข้อสังเกตดังนี้ เป็นโครงการที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม มีความเหมาะสมและยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชน และความเป็นไปได้จริง ซึ่งบรรยากาศการประชุมส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้สึกร่วมกันและเป็นเจ้าของ

จากนั้นจึงได้กำหนดถึงการดำเนินการว่าแต่ละโครงการจะดำเนินการอย่างไร เมื่อไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ แล้วเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้ซักถามเข้าใจร่วมกันและได้นำวิธีการหรือกิจกรรมที่ได้ร่วมกันคิดมาอธิบายให้

ผู้รับผิดชอบไปปฏิบัติหรือดำเนินการโดยลงชื่อทำกิจกรรมตามแนวทางที่ตนเองสนใจและได้ทำการเขียนโครงการ โดยได้ร่วมกันเขียนโครงการและรายละเอียดต่าง ๆ ภายใต้คำแนะนำของคณะผู้วิจัยร่วมกัน ซึ่งได้มีการแบ่งงานกัน ตามแต่ละกลุ่มเพื่อให้เกิดเป็นแผนปฏิบัติและแสวงหาผู้รับผิดชอบ สมาชิกร่วมกันกำหนดและร่วมรับผิดชอบต่อกิจกรรม โครงการซึ่งนำไปสู่การยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3.4 ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ

ภายหลังจากการประชุมภายในชุมชนตามขั้นตอนดังกล่าวแล้วนั้นและได้มีโครงการเกิดขึ้น 3 โครงการ คือ 1) โครงการสัมมนา สร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ สร้างชุมชนเรียนรู้ จัดการปัญหาโดยชุมชน 2) โครงการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน และ 3) โครงการโครงการพลังจิต ทำได้ง่ายนิดเดียว พบว่า โครงการ ที่ 1) โครงการ สัมมนา สร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ สร้างชุมชนเรียนรู้ จัดการปัญหาโดยชุมชน กับโครงการที่ 2 การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน ได้ถูกนำขึ้นมาปฏิบัติจัดขึ้นในวันเดียวกันในวันที่ 17 มิถุนายน 2555 ซึ่งได้สอบถามไปยังรองประธานชุมชน โดยให้เหตุผลว่า “โครงการสัมมนา สร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ สร้างชุมชนเรียนรู้ จัดการปัญหาโดยชุมชน เป็นโครงการที่นำร่องความรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหา และผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ส่วนโครงการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน เป็นโครงการที่ต่อเนื่องหลังจากที่ประชาชนในชุมชนมีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน และสามารถดำเนินการได้ภายในวันเดียวกัน ซึ่งจะเกิดผลดีในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเวลา ด้านงบประมาณ ด้านกำลังคนในการปฏิบัติงาน แม้กระทั่งด้านทรัพยากรที่ใช้ในแต่ละโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในกิจกรรมอื่น ๆ จึงได้ปรับปรุงให้เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ของบ้านเรา ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาของขยะก็จะไม่ยุ่งยากเหมือนทุกวันนี้...”

โครงการ การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน เป็นเวทีที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการกระตุ้นและให้ชุมชนได้ตระหนักในสถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน โดยในขั้นตอนแรก ได้จัดให้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ขยะมูลฝอยที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ รวมไปถึงสถานการณ์ที่ปัญหาขยะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการรณรงค์คัดแยกขยะได้จัดให้มีขึ้นในวันที่ 17 มิถุนายน 2555 เวลา 13.00 – 16.00 น. สถานที่ห้องประชุมเทศบาลตำบลพลับพลาณารายณ์ มีตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมรวมทั้งสิ้น 71 คน

ส่วนโครงการพลังจิตทำได้ง่ายนิดเดียวได้มีการดำเนินงานโดยกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนหลังจากที่ได้ร่วมประชุมกันซึ่งมีการขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ด้วยและสมาชิกของกลุ่มได้นำความรู้จากการประชุมสัมมนา และเวทีการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนไปสร้างรายได้โดยการรวมกลุ่มคัดแยกขยะที่สามารถนำไปจำหน่ายได้ เช่น ขวด กระจก ปลาสติก โลหะ เป็นต้น ซึ่งประธานสภาเด็กและเยาวชนตำบลพลับพลาณารายณ์ได้สละสถานที่ในการจัดเก็บและมีผู้ใหญ่ใจดีหลายท่านได้ให้ความช่วยเหลือโดยการสละเศษวัสดุ สิ่งของเหลือใช้ รวมไปถึงการให้บริการรถบรรทุกสำหรับขนขยะที่คัดแยกแล้วไปส่งขายยังร้านรับซื้อของเก่า ซึ่งจากการพูดคุยกับประธานสภาเด็กและเยาวชนได้รับคำตอบว่า “สิ่งที่ได้รับจากโครงการนี้ อย่างแรกคือการมีจิตสำนึกเกี่ยวกับการแยกขยะให้ถูกต้องการทิ้งขยะให้ถูกที่ทำให้เด็กและเยาวชนอย่างเรารู้จักรักโลก รู้วิธีการนำเศษขยะที่ใครๆว่าไร้ค่ามาทำให้เกิดประโยชน์ ช่วยกำจัดปัญหาขยะชุมชนได้อีกทางหนึ่งและได้ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในหน่วยงานของตัวเราเองด้วย ใครๆหลายคนอาจมีวิธีในการจัดการปัญหาแตกต่างกันออกไป จนดูเหมือนจะแก้กันไปทีละบปลายเหตุ ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา คือ การปลูกจิตสำนึกเรื่องการใช้ให้กับเด็กและเยาวชน เมื่อต่อไปในภายภาคหน้า เด็กๆ ที่กลายเป็นผู้ใหญ่ก็จะรู้จักคิด รู้จักใช้ รู้จักทิ้ง และปัญหาเรื่องขยะก็จะหมดไป...”

อภิปรายผล

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 36-45 ปี มีสถานภาพในครัวเรือนเป็นหัวหน้าครอบครัว การศึกษาส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา สถานภาพในการสมรสส่วนใหญ่สมรสแล้ว ภายในครัวเรือนมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน โดยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีสมาชิกในครัวเรือน 1-4 คน

กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจในความหมายของขยะและสามารถยกตัวอย่างของขยะมูลฝอยในแต่ละประเภทได้ว่าขยะมูลฝอยคือสิ่งของที่เหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและบริโภค ขยะมูลฝอยคือสิ่งของที่เสื่อมสภาพใช้ไม่ได้แล้ว ขยะคือสิ่งของที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ และขยะมูลฝอย คือสิ่งของที่ย่อยสลายเองไม่ได้ นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายว่า ขยะแห้ง หมายถึงขยะที่เผาไหม้ได้ ขยะที่ไม่มีน้ำผสม ขยะไม่เปียกและขยะไม่เหม็นเน่า ขยะเปียก หมายถึงขยะที่ไม่สามารถเผาไหม้ได้ ถึงเผาไหม้ได้ก็ทำการรบกวนด้วยควันไฟ ขยะเปียกเป็นขยะที่มีน้ำผสมรวมอยู่ด้วย สามารถย่อยสลายได้และเป็นขยะที่มีน้ำผสมรวมอยู่ด้วย ส่วนขยะอันตราย หมายถึงขยะที่เป็นพิษ ขยะที่สามารถแพร่ระบาดของเชื้อโรค มีพาหะนำโรค เป็นขยะที่ย่อยสลายได้ยาก นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจว่าการรีไซเคิลขยะเป็นการนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับไปเข้ากระบวนการผลิตใหม่ มีความรู้ความเข้าใจว่าการ รีไซเคิลขยะเป็นการนำเอาวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เข้าใจว่าการรีไซเคิลขยะเป็นการแปรรูปขยะให้เป็นของใหม่ที่เหมือนเดิมซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ยุพิน ระพีพันธุ์ (2544) ที่ทำการศึกษาระดับความรู้ทัศนคติ และการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจำแนกประเภทขยะมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนนำไปทิ้งในเขตเทศบาลเมืองพนสนิมคม อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ที่พบว่าประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมการบริโภค อุบะโกที่เกิดขึ้นเป็นประจำในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นมูลฝอยที่สามารถจัดการได้ง่ายและสอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญา จาอ้าย (2549) ที่ทำการศึกษารื่อง การมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนสันกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า ผู้นำ ประชาชน ในชุมชนตำบลสันกลางมีความรู้ความเข้าใจว่า ขยะแห้ง หมายถึงขยะที่เผาไหม้ได้ ขยะที่ไม่มีน้ำผสม ขยะไม่เปียกและขยะไม่เหม็นเน่า ขยะเปียก หมายถึงขยะที่ไม่สามารถเผาไหม้ได้ ถึงเผาไหม้ได้ก็ทำการรบกวนด้วยควันไฟ ขยะเปียกเป็นขยะที่มีน้ำผสมรวมอยู่ด้วย สามารถย่อยสลายได้และเป็นขยะที่มีน้ำผสมรวมอยู่ด้วย ส่วนขยะอันตราย หมายถึงขยะที่เป็นพิษ ขยะที่สามารถแพร่ระบาดของเชื้อโรค มีพาหะนำโรค เป็นขยะที่ย่อยสลายได้ยาก

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะมูลฝอยในชุมชน ว่าการรีไซเคิลขยะเป็นการนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับไปเข้ากระบวนการผลิตใหม่ การคัดแยกขยะ คือการทิ้งขยะแต่ละชนิดให้ถูกต้องกับถังขยะที่เทศบาลจัดไว้ให้และทั้งขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะมีพิษสามารถนำไป รีไซเคิลได้ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ยุพิน ระพีพันธุ์ (2544) ที่พบว่า ประชากรเห็นด้วยกับหลักการจำแนกประเภทขยะที่จะช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอย ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับการศึกษาของศรีน้อย ลาวัง (2544) ได้ศึกษาวิธีการลดปริมาณขยะโดยการสำรวจประเภทและปริมาณขยะในโรงเรียนวัดทรัพย์สโมสรของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 โดยวิธีการมีส่วนร่วม พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะ แต่ในโรงเรียนมีจุดตั้งขยะน้อย ไม่มีถังคัดแยกขยะ และโครงการลดปริมาณขยะจะสำเร็จไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียนและเน้นไปในทิศทางเดียวกันกับ กัญญา จาอ้าย (2549) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าใจการคัดแยกขยะก่อนและหลังการใช้เทคนิค A-I-C ทั้งก่อนและหลังว่าขยะหมุนเวียนแยกและนำไปขายทั้งหมด ขยะเปียกเป็นประเภทขยะที่ทิ้งออกจากครัวเรือนมากส่วนใหญ่มีการนำไปทำปุ๋ยมากขึ้น ขยะแห้งนำไปเผาสำหรับขยะอันตรายนำไปเททิ้งที่ท้ายทุ่งซึ่งเป็นขยะที่นาน ๆ จะมีโอกาสทิ้งครั้งหนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื่องจากประชาชนมีความสำนึกและความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของชุมชนไม่ต้องการให้ชุมชนมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

การคัดแยกขยะก่อนทิ้งและกิจวัตรประจำวัน กลุ่มตัวอย่างมีการคัดแยกขยะเป็นบางครั้งเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือคัดแยกเป็นประจำและคัดแยกเป็นบางครั้งซึ่งการคัดแยกขยะกับกิจวัตรประจำวัน เป็นกิจกรรมที่ต้องเสียสละเวลาในการคัดแยกซึ่งบางครั้งอาจมีผลกระทบต่อเวลาทำกิจกรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งหากมีผลกระทบต่อการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันอื่นๆ ย่อมส่งผลต่อการคัดแยกขยะในที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญา จาอ้าย (2549) ที่พบว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่มีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะในบริเวณรอบที่อยู่อาศัยของตนยังมีปัญหามากและไม่พอใจต่อขยะในชุมชน และมีทัศนคติต่อการจัดการขยะในบริเวณรอบที่อยู่อาศัยว่าเป็นปัญหาและมีผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวัน

ความคิดเห็นการจัดการขยะของครัวเรือนระบุว่าจัดการขยะของครัวเรือนส่วนใหญ่มีรถขยะมาจัดเก็บ และรวบรวมไปสถานที่ทิ้งของเทศบาล นอกจากนี้คัดแยกขยะและนำไปทิ้ง กองแล้วเผา ทิ้งไว้ที่โล่งข้างบ้าน จำนวนปริมาณขยะมูลฝอยในครัวเรือนต่อวัน ประมาณ 2 กิโลกรัม/วัน จำนวนการทิ้งขยะในรอบสัปดาห์มีการทิ้งขยะ ในรอบ 1 สัปดาห์ จำนวน 7 ครั้งขึ้นไปสอดคล้องกับการศึกษาของอัครี เอกโทขุน (2537) ที่พบว่า ปริมาณขยะในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่เกิดจากการประกอบอาหารรองลงมาคือการใช้ของในชีวิตประจำวันซึ่งจะมีการทิ้งขยะเปื้อนมากที่สุดเฉลี่ย 3.6 ถูต่อสัปดาห์และบ่อขยะเฉลี่ย 3.1 ครั้งต่อสัปดาห์ รองลงมาขยะแห้งเฉลี่ย 2.8 ถูต่อหนึ่งสัปดาห์ เฉลี่ย 2.1 ครั้งต่อหนึ่งสัปดาห์ ส่วนขยะอันตรายไม่มีการทิ้ง และวิโรจน์ รูปดี (2547) ได้ทำการศึกษามีส่วนร่วมของประชาชนในการแยกประเภทของขยะของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ พบว่า สถานการณ์เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือนและชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ โดยส่วนใหญ่โดยปัจจุบันผลิตขยะต่อวันไม่เกิน 20 ลิตรต่อครอบครัว และใช้บริการจัดเก็บของเทศบาล แต่การบริการยังไม่เป็นที่พึงพอใจ เพราะการจัดเก็บยังไม่ดี สำหรับความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกประเภทขยะ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ระดับมากบุคคลที่มีส่วนช่วยรณรงค์การคัดแยกประเภทขยะ คือบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน และกรรมการชุมชน นอกจากนี้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโครงการรณรงค์การคัดแยกประเภทขยะโดยการชักชวนกันเข้ามามีส่วนร่วมโดยความสมัครใจ และยังมิตศนคติที่ดีต่อการดำเนินโครงการนี้ และในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการรณรงค์คัดแยกประเภทขยะ ได้แก่ปัจจัยด้านบุคคล คือ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือระดับรายได้และปัจจัยด้านสังคมคือระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของประชาชน

ขั้นการศึกษาชุมชนและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

เป็นการศึกษาบริบททั่วไปของชุมชน โดยทำการสำรวจข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนทั้งศึกษาจากเอกสารศึกษาจากข้อมูลเชิงประจักษ์และการสังเกต สัมภาษณ์พูดคุย จากนั้นสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ปัญหาปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนและกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชนด้วยตนเองโดยผ่านกระบวนการค้นหาและพัฒนาผู้นำและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมซึ่งหลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำส่งผลให้มีการกำหนดกระบวนการในการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมได้ การดำเนินการให้ประชาชนได้มีโอกาสร่วมกันในการเสนอปัญหา การรับรู้สภาพปัญหา แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์และตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสาเหตุตลอดจนผลกระทบจากขยะมูลฝอยที่มีต่อประชาชนในชุมชน สอดคล้องกับ สนธยา พลศรี (2545) ที่ระบุว่า ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนเพราะเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ สามารถชักจูงและก่อให้เกิดความศรัทธาในหมู่ประชาชนได้ จึงมีลักษณะเป็นตัวเชื่อมประสานกับประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้องในงานพัฒนาชุมชน เป็นผู้มีบทบาทในการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนจึงเป็นหลักอันสำคัญในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นการค้นหาและพัฒนาผู้นำจึงเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น หลังจากที่ประชาชนได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนแล้ว ประชาชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหารวมถึงกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยโดยประชาชนทุกคนได้ร่วมกันเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง ซึ่งสนธยา พลศรี (2537) ได้กล่าวว่า ในการวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน อาจมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ปัญหาที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน 2) การค้นหาสาเหตุของปัญหา และ 3) การแสวงหาแนวทางแก้ไข และยังได้กล่าวอีกว่า ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนนั้นเป็นขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชนที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้การจำแนกแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหามูลฝอยในชุมชนโดยการแบ่งเป็นกลุ่มทำให้การประชุมร่วมกันสามารถดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จมากกว่าที่จะประชุมเป็นกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้เป็นเพราะในแต่ละกลุ่มย่อยสมาชิกทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เป็นมิตร เอื้ออาทรซึ่งกันและกันก็จะทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไข บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งใจไว้ร่วมกัน

ในขั้นการศึกษาชุมชนและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนร่วมกันทำให้บรรยากาศในการประชุมสนุกสนานและน่าสนใจ ทุกคนมีโอกาสแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ การระดมสมองดังกล่าวจะทำให้ประชาชนทุกคนเกิดความ

รับรู้ การเห็นคุณค่า เข้าใจซึ่งสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับสาเหตุของปัญหาได้ ก่อให้เกิดพลังกลุ่ม ในการแก้ไขปัญหายยะมูลฝอย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ไพจิตร วสันตเสนานท์และคณะ (2548) ทำการศึกษาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านเมืองบัวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเมืองบัว อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ที่พบว่า การจัดการขยะมูลฝอยให้ประชาชนมองเห็นถึงปัญหาชัดเจนให้ที่สุด ทุกคนจะเต็มใจเข้ามาร่วมกิจกรรม จากสภาพการณ์ต่าง ๆ และปัญหายยะมูลฝอยในชุมชน คนในชุมชนต่างก็รู้ดีและเห็นความทุกข์ร้อน ร่วมกัน ท้ายสุดก็จะเกิดกระบวนการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยมีการขับเคลื่อนไปได้อย่างเหมาะสมและลงตัว บนพื้นฐานที่ว่า คนในชุมชนจะรู้ปัญหาของตนเองและจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ดีกว่าคนนอก ถ้าทุกคนปฏิบัติสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและมีแนวทางตรงกันข้ามกับสฤกษ์นิรันดร์ (2541 : 74) พบว่าสภาพการจัดการขยะมูลฝอยและสภาพปัญหาของการกำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลหนองบัวลำภูนั้น ประชาชนส่วนใหญ่มีการกำจัดขยะเองและเทศบาลจัดให้ควบคู่กันไปและก่อนนำขยะไปทิ้ง ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีการคัดแยกขยะ ส่วนสภาพปัญหาของการจัดการขยะมูลฝอยพบว่า มีสาเหตุมาจากซึ่งเป็นผู้บริหารในการจัดเก็บ มีปัญหาทั้งในเรื่องการบริหารจัดการขยะมูลฝอย บุคลากรของเทศบาลขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และประชาชนผู้รับบริการมีปัญหาเรื่อง การความรู้ การมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องและการปฏิบัติในการกำจัดมูลฝอยไม่ถูกต้อง ส่งผลกระทบให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการกำจัดมูลฝอย ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยร่วมกัน ขาดการเอาใจใส่และขาดการประชาสัมพันธ์ในชุมชน

ขั้นการวางแผน

ขั้นการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหายยะมูลฝอยในชุมชน เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันโดยชุมชน เพื่อที่จะคิดค้นวิธีการสำคัญในการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย ประชาชนมีความคิดร่วมกันว่าขยะมูลฝอยทำให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตนเองและครอบครัวรวมถึงชุมชนของตน ประชาชนร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนและวางโครงการ การที่ประชาชนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหายยะมูลฝอยในกลุ่มย่อยของตนเอง และนำเสนอที่ประชุมพร้อมทั้งมีการอธิบายเหตุผล รวมถึงความจำเป็นของวิธีการดังกล่าวให้ในที่ประชุมได้รับทราบ และที่ประชุมร่วมกันพิจารณาถึงความจำเป็นไปได้และเกิดการยอมรับร่วมกันของที่ประชุม คือ การจัดโครงการสัมมนา สร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ สร้างชุมชนเรียนรู้ จัดการปัญหาโดยชุมชน การดำเนินโครงการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน และโครงการโครงการพลังจิต ทำได้ย่นเดียว สอดคล้องกับการศึกษาของไพจิตร วสันตเสนานท์และคณะ (2548) ที่พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหายยะในชุมชนมีรูปแบบต่าง ๆ มากมายเช่น เวทีสัมมนาอบรม แผนการจัดการขยะมูลฝอยให้กับชาวบ้าน โครงการหมู่บ้านน่ามอง โครงการประชาสัมพันธ์ โครงการขยะรีไซเคิล กิจกรรมทอดผ้าป่าขยะรีไซเคิล โครงการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

หลังจากได้ข้อตกลงว่าจะตัดสินใจเลือกกิจกรรมใดในการดำเนินการพัฒนาเพื่อให้เกิดการกำจัดขยะมูลฝอยได้อย่างแท้จริงจึงได้กำหนดถึงการดำเนินการว่าแต่ละโครงการจะดำเนินการอย่างไร เมื่อไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ แล้วเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้ซักถามเพื่อให้เกิดเข้าใจร่วมกันและได้นำวิธีการหรือกิจกรรมที่ได้ร่วมกันคิดมามอบหมายให้ผู้รับผิดชอบไปปฏิบัติหรือดำเนินการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีประสบความสำเร็จและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2510) ที่กล่าวว่า การวางแผนเป็นกระบวนการขั้นหนึ่งของการบริหารงาน โดยกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานไว้ล่วงหน้าเพื่อปฏิบัติการให้สำเร็จลุล่วงไปตามนั้น การวางแผนเป็นการใช้ความรู้ทางวิชาการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการที่จะปฏิบัติในอนาคต

การที่ประชาชนมีความเห็นว่าปัญหายยะมูลฝอยก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและได้ร่วมกันสร้างแนวคิดในการจัดการขยะโดยผ่านโครงการทั้งสาม คือ การจัดโครงการสัมมนา สร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ สร้างชุมชนเรียนรู้ จัดการปัญหาโดยชุมชน การดำเนินโครงการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน และโครงการโครงการพลังจิต ทำได้ย่นเดียว อาจเป็นเพราะว่าประชาชนในชุมชนเองเป็นผู้เห็นปัญหาและอยู่ร่วมกับปัญหาจึงได้แสวงหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ส่วนผู้นำจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนเพื่อเอื้ออำนวยให้กิจกรรม โครงการต่าง ๆ สามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น ซึ่งสอดคล้องกับ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2546) ที่กล่าวว่า ประชาชนจะเป็นตัว

หลักในการแก้ปัญหา การทำกิจกรรมต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนเท่านั้น การดำเนินงานจะประสบความสำเร็จและเกิดการแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

จากนั้นกลุ่มผู้นำและผู้รับผิดชอบโครงการทั้งสามจึงได้ร่วมกันพิจารณาถึงวิธีการดำเนินงานร่วมกันซึ่งเป็นกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอย่างรอบคอบว่าถูกต้องเหมาะสมอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ได้กำหนดโครงการไว้แล้ว การพิจารณาถึงวิธีการดำเนินงานร่วมกันของคนในชุมชนโดยผ่านผู้นำเป็นผู้บริหารกิจกรรมก่อให้เกิดหลักประกันว่าจะมีการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน หากปฏิบัติผิดไปอาจมีการทักท้วงได้ และยังก่อให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงและอย่างรวดเร็วเพราะมีแนวทางและผู้รับผิดชอบและผู้คอยกำกับกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

เมื่อได้พิจารณาวิธีการดำเนินงานในแต่ละโครงการและเห็นว่ามีความเหมาะสมดีแล้วผู้นำและผู้รับผิดชอบโครงการหลักจึงได้ทำการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ตามแผนการกำหนดการ วัน เวลา ดังกล่าว ซึ่งแนวทางในขั้นตอนนี้สอดคล้องกับ สนธยา พลศรี (2537) ที่กล่าวว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบโครงการต้องดำเนินการ 2 ประการที่สำคัญ คือ 1) การบริหารโครงการ และ 2) การควบคุมและติดตามผลโครงการ โดยการบริหารโครงการเป็นการนำวิธีการต่าง ๆ มาใช้เพื่อช่วยในการดำเนินงานตามแผนโครงการพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ซึ่งมีหลักเกณฑ์พื้นฐาน คือ การจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้น การทำงานเป็นกลุ่มไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงาน การตัดสินใจแก้ไขปัญหาโดยการปรึกษาหารือกัน และการจัดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ โดยมีขั้นตอน คือ จัดให้มีการอำนวยความสะดวกและแบ่งงานตามที่วางแผนไว้ แจกหรือประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจ กำหนดวิธีการประสานงาน กำหนดวิธีการตรวจสอบและควบคุมงาน และตรวจสอบการประเมินผลเป็นระยะ เพื่อปรับปรุงส่วนที่ไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนด

ขั้นตอนตามการดำเนินงานโครงการ

หลังจากที่ประชาชนในชุมชนได้มีการดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาขยะโดยชุมชนตามวัน เวลา ที่กำหนดไว้ตามแผนแล้ว การจัดเก็บข้อมูลในการดำเนินงานตามโครงการในทุกรูปแบบทุกขั้นตอนเพื่อที่จะได้ข้อมูลทุก ๆ ด้านมาวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานตามโครงการในทุกขั้นตอน ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดปัญหาข้อขัดข้องและปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพทุก ๆ ด้าน ซึ่งการประสานงานระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนโดยผ่านผู้นำและตัวแทนชุมชนถือว่ามีความสำคัญประการหนึ่งในการที่จะให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ เช่น องค์ความรู้ สื่อ การประสานงานด้านวิทยากร การให้คำปรึกษาแก่ชุมชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2527) ที่กล่าวว่า การติดตามประเมินผลเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถมองเห็นถึงจุดดี จุดเด่นของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการในทุก ๆ ขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และขณะเดียวกันสามารถชี้ให้เห็นถึงจุดด้อยจุดเด่นของขั้นตอนและปัจจัยรวม ๆ ของการดำเนินงานตามโครงการด้วย และหากมีการกำหนดวิธีการประเมินผลที่ดียังสามารถชี้มูลเหตุของปัจจัยที่เป็นตัวทำให้เกิดข้อดี ข้อเสียในการดำเนินงาน กล่าวคือ ผู้บริหารสามารถรู้ข้อดีข้อเสียในขั้นตอน การวางแผน การวางแผนโครงการ การดำเนินงานและยังสามารถคาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันเนื่องมาจากโครงการด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อปลูกจิตสำนึกของประชาชนในชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ส่งเสริมให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพของคนในชุมชน
2. ควรมีการส่งเสริมบทบาทของครูในโรงเรียนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเพื่อกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน โดยการสร้างเยาวชนให้มีจิตสำนึกรักถิ่นบ้านเกิดของตนเองและส่งเสริมให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3. เทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีบทบาทในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเองเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการจัดการขยะของชุมชน และควรจัดให้มีการประชุมเป็นรายชุมชนย่อย จากนั้นนำมาจัดประชุมรวมทั้งหมดแลกเปลี่ยนผลสรุปเวทีย่อย และควรจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อผลักดันให้โครงการต่าง ๆ เข้าสู่แผนของเทศบาล

4. หน่วยงานราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรบรรจุเป็นนโยบายระยะยาวและจัดสรรงบประมาณสนับสนุน ชุมชน โรงเรียน วัด ให้ช่วยกันทำกิจกรรมเพื่อดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและป้องกันการเกิดปัญหาขยะมูลฝอย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาที่เน้นหลักการทำงานโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำวิจัยให้มากกว่านี้
2. ควรมีการนำเอาเทคนิคการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอื่น ๆ เช่น เทคนิค A-I-C เทคนิค PAR เป็นต้น เข้ามาใช้ในการวิจัย

บรรณานุกรม

- กัญญา จาอ้าย. (2549). การมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนสันกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การส่งเสริมสุขภาพ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (2546). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. (สรส.) กรุงเทพฯ.
- ไพจิตร วสันตเสนานนท์และคณะ. (2548). การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านเมืองบัว อย่างมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชน ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2510). ในทวิทองหงส์วิวัฒน์. บรรณาธิการ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- ยุพิน ระพิพันธุ์. (2544). ความรู้ ทักษะและการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ชุมชนในการจำแนกประเภทขยะมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนทิ้งในเขตเทศบาลเมือง พันธ์นิคม อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคม สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2527). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์ไทย
- วิโรจน์ รูปดี. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแยกประเภทขยะของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุลักษณ์ นิสัยนต์. (2541). แนวทางการจัดการมูลฝอยของเทศบาลเมืองหนองบัวลำภู.
- วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภางค์ จันทวนิช. (2539). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2537). กระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ, โอเดียนสโตร์.
- ศรีน้อย ลาวัณ. (2544). การศึกษาวิธีการลดปริมาณขยะโดยการสำรวจประเภทและปริมาณขยะในโรงเรียนของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 – 2 โดยวิธีการมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- อัชรี เอกโทขุน. (2537). พฤติกรรมการทิ้งขยะของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี. นครปฐม : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- http://www.pcd.go.th/info_serv/reg.html. (เข้าถึงแหล่งข้อมูลเมื่อ 18 กรกฎาคม 2555).